УДК 001.891:008:[303.7:930]:[378.6:008] (477.54-25) ХДАК «1994/2019» (045)
DOI https://doi.org/10.31392/cult.alm.2026.3.31

Голотенко Павло Ігорович,
аспірант кафедри культурології та музеєзнавства
факультету культурології та соціальних комунікацій
Харківської державної академії культури
orcid.org/0000-0002-8096-1957
holotenko11@gmail.com

ІСТОРІОГРАФІЯ ЗАХИЩЕНИХ ДИСЕРТАЦІЙ З КУЛЬТУРОЛОГІЇ У СПЕЦІАЛІЗОВАНІЙ ВЧЕНІЙ РАДІ ХАРКІВСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ АКАДЕМІЇ КУЛЬТУРИ (1994–2019 РОКИ)

У статті проведено історіографічний оглядовий аналіз культурологічних дисертацій, захист яких відбувся у спеціалізованій вченій раді Д 64.807.01 Харківської державної академії культури. Головним предметом уваги є захищені кандидатські й докторські дисертаційні праці в період з 1994 до 2019 року зі спеціальностей теорія та історія культури й українська культура. Авторами більшості із цих робіт є науковці Харківської державної академії культури, діяльність яких відіграла провідну роль у зміцненні позиції культурології як повноправної освітньої та наукової дисципліни у сфері української гуманітаристики.

У статті зроблено розподіл захищених дисертацій за тематично-змістовою ознакою. Виявлено актуальність, новизну й теоретично-практичну цінність захищених дисертаційних досліджень. Встановлено кількісно-тематичну статистику захищених робіт, завдяки чому вдалося визначити, яким саме темам і питанням було присвячено увагу в сукупності найбільше, яким достатньо та яким найменше. Також виявлено загальну статистику захищених та незахищених дисертаційних праць Харківської державної академії культури. Окрім того, у статті висвітлюються основні факти з історії виникнення та діяльності вченої ради Д 64.807.01 Харківської державної академії культури із захисту культурологічних дисертацій. Виявлено чітку різницю у співвідношенні між поняттями «галузь наукового знання» і «наукова спеціальність». У висновках наголошується на проблемі браку уваги з боку авторів захищених дисертацій до політичних, екологічних, національних та інших практично важливих питань культури. Зроблено припущення, що таке ігнорування багатьох подібних питань могло стати одним зі сприятливих чинників посилання системної культурно-політичної життєво небезпечної кризи сучасного українського суспільства. Аргументовано, чому всі дисертації, які становлять предмет уваги, належать саме до культурології, а не до якоїсь іншої галузі гуманітарних наук.

Ключові слова: дисертація, культурологія, мистецтвознавство, теорія та історія культури, українська культура, музеєзнавство, вчена рада ХДАК.

Holotenko Pavlo,
Postgraduate Student at the Department of Cultural Studies and Museology,
Faculty of Cultural Studies and Social Communications,
Kharkiv State Academy of Culture
orcid.org/0000-0002-8096-1957
holotenko11@gmail.com

HISTORIOGRAPHY OF DEFENDED DISSERTATIONS IN CULTUROLOGY IN THE SPECIALIZED ACADEMIC COUNCIL OF THE KHARKIV STATE ACADEMY OF CULTURE (1994–2019)

The article presents a historiographic overview analysis of cultural theses defended in the specialized academic council D 64.807.01 of the Kharkiv State Academy of Culture. The main subject of attention is the defended candidate and doctoral dissertations in the period from 1994 to 2019 in the specialties “Theory and History of Culture”

© Голотенко П. І., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

and “Ukrainian Culture”. The authors of the vast majority of these works are scientists of the Kharkiv State Academy of Culture, whose activities played a leading role in strengthening the position of cultural studies as a full-fledged educational and scientific discipline in the field of Ukrainian humanities.

The article divides the defended dissertations by thematic and content. The relevance, novelty and theoretical and practical value of the defended dissertation researches are revealed. Quantitative and thematic statistics of the defended works are established, thanks to which it was possible to determine which topics and issues were given the most attention in total, which were enough and which were the least. The general statistics of the defended and undefended dissertation works of the Kharkiv State Academy of Culture are also revealed. In addition, the article highlights the main facts from the history of the emergence and activities of the Academic Council D 64.807.01 of the Kharkiv State Academy of Culture for the defense of cultural theses. A clear difference in the relationship between the concepts of “branch of scientific knowledge” and “scientific specialty” is revealed. The conclusions emphasize the problem of insufficient attention by the authors of defended theses to political, environmental, national and other practically important issues of culture. It is suggested that, in turn, such ignoring of many similar issues could have become one of the favorable factors for the emergence of a systemic cultural and political life-threatening crisis of modern Ukrainian society. It is argued why all the dissertations that are the subject of attention belong specifically to cultural studies, and not to any other branch of the humanities.

Key words: dissertation, cultural studies, art history, theory and history of culture, Ukrainian culture, museology, academic council of Kharkiv State Academy of Culture.

Постановка проблеми. Натепер для фахівців і для широкого кола читачів значна частина культурологічних праць українських науковців залишається маловідомою. Зокрема йдеться про крупні дисертаційні дослідження, яких здебільшого немає у відкритому доступі, які були захищені у спеціалізованій вченій раді Д 64.807.01 ХДАК. Тексти дисертацій, як відомо, можуть слугувати матеріалом для видання наукових монографій, трактатів або іншої літератури крупної форми. Однак далеко не всі автори свої завершені дисертаційні проєкти публікують численним книжковим тиражем.

Дисертації належать до тієї групи наукових робіт, доступу до яких або немає зовсім, або доступ до яких обмежено, через що процес вивчення їхнього змісту часто стає неефективним. Оскільки зміст статті охоплює всі культурологічні дисертації, захищені у вченій спецраді ХДАК з 1994 по 2019 р., це забезпечує опосередкований доступ до них і значно зменшує потребу в пошуку поодинці багатьох десятків праць у різних бібліотеках і архівах. Стаття надає можливість осягнути їхню ключову ідею, актуальність та проблемно-предметне поле. Усі розглянуті у статті культурологічні дисертації (сумарно 140) розподілено на декілька окремих категорій за змістово-тематичною ознакою. В українській науці це зроблено вперше. Із практичного погляду така диференціація робіт є дуже зручною.

Авторами означених дисертацій є науковці різних закладів вищої освіти, проте більшість з них – представники Харківської державної академії культури (далі – ХДАК). Варто також пам’ятати, що в Україні реалізація культурології як освітньої та наукової дисципліни стала можливою передусім завдяки колективу науковців ХДАК. Кожна праця є унікальною, у них досліджуються специфічні явища й актуальні проблеми культури сучасного людства. Тому ознайомлення зі змістом цих дисертацій буде мати користь, практичну цінність та водночас дозволить краще усвідомити специфіку культурологічного знання.

Мета – провести семантико-аналітичний огляд дисертаційних досліджень, захищених у спеціалізованій вченій раді Д 64.807.01 Харківської державної академії культури за 25 років, з 1994 по 2019 р., які стали значним внеском у розвиток і збагачення науково-культурологічної думки в Україні за часів незалежності.

Аналіз досліджень та публікацій. Історіографічна дослідницька традиція в українській науці є досить поширеною, особливо в галузі документознавства, бібліотекознавства та книгознавства. Однак натепер практично немає опублікованих історіографічних статей з аналізом виконаних дисертаційних праць окремої галузі знань та спеціальності. Серед авторів, статті яких наближені до означеної тематики, можна згадати Ірину Кочеткову, Юлію Киселькову, Юрія Офіцинського, Лілію Гриник.

Дана стаття є першою по темі історіографії захищених дисертацій з культурології в Україні. Основним науково-літературним джерелом для проведення дослідження в даній статті послужив бібліографічний покажчик «Дисертації,

захищені у спеціалізованих вчених радах Харківської державної академії культури», де висвітлюється історія двох сформованих в Академії вчених спецрад – культурологічно-мистецького та бібліотечно-інформаційного профілю, а також надається інформація щодо всіх захищених дисертацій за 1994–2019 рр. Окрім того, використано деякі первинно-оригінальні дисертаційні матеріали О.В. Кравченка, А.Т. Щедріна, А.А. Кікоть, В.М. Щепакіна, О.О. Смоліної, О.М. Кулакової та інших науковців.

Методологія дослідження зумовлюється метою і завданнями статті. Визначальним пізнавальним засобом виступає **культурологічний підхід**, завдяки якому виявлено культурологічний зміст захищених дисертацій серед усіх тих, які було взято до уваги, і тим самим з'ясовано, які з них є або не є приналежними до культурології. У межах культурологічного підходу можна виділити ключові методи: **історіографічний** – надав змогу ознайомитись з історією досліджень культури на матеріалі багатьох захищених дисертацій у ХДАК; **історичний** – дозволив коротко висвітлити історію діяльності вченої спецради Д 64.807.01 ХДАК із захисту культурологічних дисертацій; **типологічний** – дозволив систематизувати захищені праці за тематично-змістовою ознакою, яка є ключовим аспектом у дослідженні культури (культурологічно-мовознавчі, культурологічно-релігієзнавчі й інші); **статистичний** – використано для визначення кількісного показника захищених і незахищених дисертацій, а також визначення кількості захищених праць з конкретної тематики, спеціальності та галузі знань; **інноваційно-прикладний** – дозволив окреслити актуальність, новизну й ідейно-практичну цінність захищених культурологічних дисертацій.

Виклад основного матеріалу. У квітні 1994 р. в Харківській державній академії культури (ХДАК) виникла «перша» спеціалізована вчена рада культурологічно-мистецького профілю. Згодом, у червні – липні 1994 р., сформувалась «друга» спеціалізована вчена рада ХДАК з бібліотечно-інформаційної діяльності. Безпосередньо це було пов'язано з відкриттям у ХДАК аспірантури й докторантури в 1994 та 1996 рр. (Євсеєнко та ін., 2020, с. 5–8).

Повноваженням приймати до розгляду та захисту дисертації культурологічної тематики на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора наук володіла саме «перша» вчена спецрада. Протягом 25 років (1994–2019 рр.) до складу спецради завжди входило приблизно 20 фахівців – це кандидати й доктори мистецтвознавства, культурології, педагогічних наук тощо. У 1994 р. спецраді було присвоєно шифр Д 02.21.01, у 1997 р. – Д 64.807.01, у 2003 р. – К 64.807.01, у 2007 р. – знов Д 64.807.01 (Євсеєнко та ін., 2020, с. 7–11, 29–36). За рішеннями Вищої атестаційної комісії України (далі – ВАК) та Міністерства освіти і науки України (далі – МОН), повноваження «першої» спеціалізованої вченої ради поновлювались через кожні 1, 2 або 3 роки (Євсеєнко та ін., 2020, с. 7–14, 29–36). Обидві спецради ХДАК «загалом за 25-річний досвід <…> підлягали понад 20 затвердженням і переатестаціям, що характерно для всієї країни» (Євсеєнко та ін., 2020, с. 7).

Протягом 1994–2002 рр. «перша» вчена спецрада проводила захист дисертаційних робіт з наукової спеціальності 17.00.01 «Теорія та історія культури», яка належала до галузі мистецтвознавчих наук (Євсеєнко та ін., 2020, с. 5, 7, 8, 29–31). У 2003–2007 рр. спецрада отримала право на прийняття до захисту лише кандидатських дисертацій за спеціальністю 17.00.01 «Теорія та історія культури», але одразу у трьох різних галузях науки – історичній, мистецтвознавчій і філософській (Євсеєнко та ін., 2020, с. 10, 31, 32).

У 2007–2009 рр. у спецраді науковці-здобувачі могли захищати як кандидатські, так і докторські дисертації за спеціальністю 26.00.01 «Теорія та історія культури» у галузі культурології, філософії та мистецтвознавства, а також за спеціальністю 26.00.04 «Українська культура» у галузі культурології та мистецтвознавчих наук (Євсеєнко та ін., 2020, с. 11, 32, 33). У період із 2009 до 2019 р. за спеціальністю 26.00.01 «Теорія та історія культури», як і за спеціальністю 26.00.04 «Українська культура», спецрада була уповноважена захищати дисертації лише в галузі культурології або мистецтвознавства (Євсеєнко та ін., 2020, с. 33–36).

Загалом за період 1994–2019 рр. у двох спецрадах захищено 233 дисертаційні праці, серед яких 187 – на здобуття ступеня кандидата наук, 41 – на здобуття ступеня доктора наук, а 5 переатестовані на підставі захисту за межами України. У «першій» вченій спецраді

Д 64.807.01 культурологічно-мистецького профілю зі 187 кандидатських робіт захищено 123, а із 41-ї докторської дисертації – 25. Разом виходить 148 (Євсеєнко та ін., 2020, с. 13, 15, 42–91, 101–128, 129–135).

У «першій» спеціалізованій раді Д 64.807.01 за спеціальністю 26.00.04 «Українська культура» у сукупності захищено 30 кандидатських і докторських дисертацій, за спеціальністю 17.00.01 «Теорія та історія культури» захищено 51 дисертацію, а за спеціальністю 26.00.01 «Теорія та історія культури» захищено 57 дисертацій (Євсеєнко та ін., 2020, с. 7). Тобто в ХДАК із 233 дисертаційних досліджень 138 було захищено за культурологічною тематикою – це приблизно 60% зі всієї кількості робіт.

У «першій» спецраді захищено ще 10 інших дисертацій за спеціальностями 17.00.03 «Музичне мистецтво», 17.00.04 «Кіномистецтво, телебачення», 17.00.08 «Музеєзнавство; зберігання художніх цінностей та пам'яток архітектури», 26.00.05 «Музеєзнавство. Пам'яткознавство» (Євсеєнко та ін., 2020, с. 42, 46, 47, 51, 65, 66, 76, 85, 89, 90, 93, 101).

Якщо ці 10 додати до 138, то вийде 148. Однак постає питання: чи можна якусь частину із цих 10 розглядати як «культурологічні»? Як відомо, культурологія може бути представлена не лише спеціальностями «Українська культура», «Теорія та історія культури», але й спеціальністю «Музеєзнавство. Пам'яткознавство» також (Сабадаш та ін., 2022, с. 13). Але «Музеєзнавство. Пам'яткознавство» ще можна віднести або до історії, або до мистецтвознавства. Тому необхідно враховувати, що є «варіативність галузей знань, за якими визначається наукова кваліфікація» (Сабадаш та ін., 2022, с. 13).

Серед цих 10 дисертацій – 7 музеєзнавчих. З них лише 2 захищені в галузі культурології на здобуття ступеня кандидата наук. Це дисертація 2017 р. Ірини Рудавіної «Театральні музеї України: виникнення та діяльність зі збереження і трансляції культурної спадщини (1923–1991 рр.)», а також дисертація 2019 р. Ганни Новікової «Середовищний музей як феномен сучасних культурних індустрій».

Отже, для визначення приналежності дисертації до культурології варто враховувати одразу три критерії – галузь, спеціальність і тему дисертації. Щонайменше один із них має вказувати на культурологію.

У сукупності виходить 140 культурологічних дисертацій, захищених за трьома спеціальностями: «Теорія та історія культури» (51 + 57), «Українська культура» (30), «Музеєзнавство. Пам'яткознавство» (2).

Наведена статистика дає привід звернути увагу на той факт, що в ХДАК, як зазначається в покажчику, «за роки існування аспірантури і докторантури <…> навчалося понад 500 аспірантів і 60 докторантів» (Євсеєнко та ін., 2020, с. 6). З огляду на це виходить, що умовно серед 560 дослідників повністю виконати й захистити свої дисертації змогли лише 233, а більшість (327) – не змогли. Звідси постають принаймні два об'єктивні питання: чому така негативна статистика? як багато дослідників не змогли захистити свої дисертації за культурологічними спеціальностями?

У зв'язку з останнім питанням варто зазначити, що культурологічний факультет ХДАК завжди позиціонувався як інноваційний осередок науки, «де культивується дух експериментальності в навчальному процесі, вшановується наукова оригінальність» (Шейко та ін., 2019, с. 112). Саме тут «навколо реалізації проєкту культурологічної освіти сформувався колектив викладачів, здатних долати стереотипи й інерцію тогочасної освітньої системи. Так само відбувалося формування студентського середовища, в якому культивувався дух творчого пошуку та нешаблонного мислення» (Шейко та ін., 2019, с. 113, 114). Однак, як добре відомо, інерція і стереотипи в освітній системі є настільки стійкими, що, зрештою, проти них зробити мало що вдається. Тож є досить підстав для припущення, що саме із причини оригінальності, нешаблонного мислення та експериментальності багато десятків науковців не змогли захистити свої дисертаційні проєкти.

У межах окремих термінів діяльності «першої» вченої ради Д 64.807.01 була захищена різна кількість культурологічних дисертацій. Наприклад, протягом 1996–1999 рр. у спецраді відбувся захист 9 кандидатських і 2 докторських дисертацій. А впродовж, наприклад, 2008–2009 рр. захищено аж 19 кандидатських і 8 докторських (Євсеєнко та ін., 2020, с. 9, 11).

Серед усіх досліджених у покажчику культурологічних дисертацій варто звернути особливу увагу на деякі з них. Зокрема, крупний науковець ХДАК Іполит Васильович Зборовець

у 1996 р. виконав і захистив дисертацію на здобуття ступеня доктора мистецтвознавства на тему «Міфологізація і театралізація реальності як соціокультурний феномен у радянській драматургії 70–80-х рр. XX ст.». В історії науки незалежної України означена робота стала першою докторською дисертацією мистецтвознавчої галузі зі спеціальності 17.00.01 «Теорія та історія культури». «Ця подія суттєво активізувала дослідження мистецтва в культурологічній парадигмі, відкрила нові шляхи культуротворчості в галузі театрального мистецтва» (Євсеєнко та ін., 2020, с. 8, 9, 24).

У 2008 р. докторську дисертаційну працю захистив науковець ХДАК Анатолій Трохимович Щедрін на тему «Культурологічно-релігієзнавчі виміри «вторинної» міфотворчості» за спеціальністю 26.00.01 «Теорія та історія культури». Дисертація була захищена вже не в галузі мистецтвознавчих наук, а безпосередньо в галузі культурології, яку вперше юридично було затверджено постановою Кабінету Міністрів України 13 грудня 2006 р. «Про доповнення переліку галузей науки, з яких може бути присуджений науковий ступінь» (Кравченко, 2011, с. 221; Євсеєнко та ін., 2020, с. 11, 24). У масштабах України першим доктором культурології став саме А.Т. Щедрін.

Новаторське значення дисертаційного дослідження А.Т. Щедріна полягає у визначенні типових і специфічних особливостей розповсюджених у соціокультурному середовищі міфів – традиційних, соціотехнічних, натуралістичних та інших. Від доби стародавніх цивілізацій і до сучасності в дисертації проаналізовано дію означених міфів і значення міфотворення в житті людського суспільства. Зрештою, автору вперше вдалося втілити всебічну «цілісну концепцію «вторинних» міфів як соціокультурного феномену» (Щедрін, 2008, с. 24).

Уперше в Україні у 2009 р. за спеціальністю 26.00.04 «Українська культура» науковець ХДАК Костянтин Володимирович Кислюк захистив дисертацію на тему «Українська історіософія як феномен культурної пам'яті» на здобуття ступеня доктора культурології (Євсеєнко та ін., 2020, с. 13, 25). К.В. Кислюк у своїй дисертації надав розлоге визначення сутності української історіософії, простежив її еволюцію та обґрунтував її ключову роль у збереженні національно-культурної пам'яті українського народу (Кислюк, 2009, с. 23–26). Матеріал дисертації він утілив у своїй опублікованій монографічній праці «Історіософія в українській культурі: від концепту до концепції» (Кислюк, 2008).

Усі захищені 51 кандидатські й докторські дисертації за 1994–2007 рр. можна умовно розподілити на декілька тематичних категорій. Передусім слід виходити з того, що більшість культурологічних дисертацій означеного періоду змістово пов'язані з різними видами мистецтва – із професійними та фольклорними, з театром, з музикою тощо. Зумовлено це приналежністю культурологічної спеціальності до галузі мистецтвознавства (1994–2007 рр.). У більш пізні часи одночасно – і до мистецтвознавства, і до історичних наук, і до філософських наук (2003–2007 рр.), про що згадано вище.

Питанням розвитку сфери професійної музики в загальному культурно-історичному контексті присвятили свої дисертації Н.Ю. Зимогляд, В.М. Откидач, В.А. Омельченко, О.В. Чеботаренко, Ю.М. Іванова, А.К. Мартинюк, В.М. Щепакін, Ю.В. Мостова, Л.А. Зайцева, Н.О. Рябуха, О.А. Тарасова, І.Ю. Коновалова, В.М. Міхно. Наприклад, дисертаційне дослідження Василя Щепакіна можна вважати не лише суто мистецтвознавчим, але водночас і культурологічним на тій підставі, що в роботі висвітлено «процес розвитку українсько-чеських музичних стосунків як цілісне історико-культурне явище, що є складовою частиною загальнокультурного процесу в Україні і, ширше, у Європі кінця XVIII – початку XX ст.» (Щепакін, 2001, с. 8). «У новому ракурсі розкрито розвиток української музичної культури цього історичного періоду в міжнаціональних контактах» (Євсеєнко та ін., 2020, с. 50). Так само, наприклад, дисертація Вікторії Міхно «Феномен П.Н. Толстякова в контексті української музичної культури XX ст.» за своєю специфікою є мистецько-культурологічною тому, що в ній «виконано музично-культурологічне дослідження діяльності П.Н. Толстякова як композитора, диригента, педагога-просвітителя, публіциста, організатора в широкому історико-культурному контексті, творча постать якого у зв'язку з належністю до плеяди «розстріляного відродження» була викреслена з українського культурно-історичного простору» (Міхно, 2007, с. 16, 18).

Фольклорне (аматорське) музичне мистецтво в культурологічній парадигмі досліджується в дисертаційних роботах 1994–2007 рр. таких науковців, як В.А. Мітлицька, В.М. Осадча, А.В. Гуріна, К.П. Черемський. На матеріалі народних обрядових пісень у дисертації Інни Щербіни проведено дослідження весілля як феномену у традиційній культурі Слобідської України (Щербіна, 2001). Є такі дисертації, в яких проведено культурологічне дослідження органічно пов'язаних фольклорної та професійної музичної практики. До них, зокрема, належить робота Юрія Лошкова «Творчість В.А. Комаренка і народно-інструментальне виконавство у Слобідській Україні (перша половина XX ст.)», а також робота Інни Герасимової «Хорова культура Слобожанщини другої половини XIX – початку XX ст.» (Євсеєнко та ін., 2020, с. 45, 59).

Оскільки у змісті означених дисертацій нерозривно пов'язані одне з одним питання цілісного розвитку культури й розвитку її локальних сфер – музичної та народної культури, то такі роботи можна з достатньою підставою зарахувати до категорії музикознавчо-етнокультурологічних досліджень.

Деякі дисертації 1994–2007 рр., захищені за спеціальністю 17.00.01 «Теорія та історія культури», перебувають на перетині культурології, мистецтвознавства та релігієзнавства. Серед них праці таких науковців, як Є.О. Котляр, В.М. Волчукова, О.О. Смоліна. Так, у дисертації Ольги Олегівни Смоліної «досліджено процеси формування і розвитку монастирської культури Слобожанщини і відображення культурних явищ другої половини XVII – початку XX ст. у художніх образах монастирських ансамблів регіону. <…> Проаналізовано роль монастирів Слобожанщини в культурному розвитку суспільства, духовних традицій обителей регіону, символіки композиційних і стилістичних рішень монастирських ансамблів» (Смоліна, 2015; Євсеєнко та ін., 2020, с. 53).

Деякі науковці присвятили свої дисертації дослідженню театрального мистецтва у площині культурології. Серед них В.Г. Спринсян, А.В. Місюн, Я.В. Партола, С.І. Гордєєв, А.М. Жданько, О.А. Наумова. Примітно, що в деяких дисертаціях культурологічне дослідження театру проводиться в тісному зв'язку з художньою літературою або з музичним мистецтвом (А.В. Місюн, А.М. Жданько, О.А. Наумова).

Дві культурологічні дисертації 1994–2007 рр. захищені за тематикою образотворчого мистецтва: це дослідження Світлани Борисівни Рибалко «Культурно-естетичні універсалії класичної Японії та їх відбиття в образотворчому мистецтві доби Токугава (живопис, графіка)», а також Ольги Петрівни Циганко «Художньо-виставкова діяльність у Харкові (1917–1934 рр.)» (Рибалко, 2001; Циганко, 2003).

Серед захищених дисертацій періоду 1994–2007 рр. лише одна робота Віктора Сидоренка присвячена аналізу культурологічних аспектів стильової еволюції візуального мистецтва України XX – початку XXI ст. (Сидоренко, 2004). Так само лише в одній дисертації Ольги Соловйової ідеться про садово-паркове мистецтво, водночас «досліджено культурологічні основи просторових побудов палацово-паркових ансамблів <…>, розкрито взаємозв'язки культури та палацово-паркових просторів, виявлено закономірності ієрархічних побудов «зелених» структур і їх залежність від дії соціально-культурних факторів» (Євсеєнко та ін., 2020, с. 44). Одна дисертація Вікторії Бескорсої присвячена особливостям еволюції мистецтва бароко в культурі України під впливом соціально-історичних змін у XVII–XVIII ст. (Бескорса, 2005). Тетяна Павлова є авторкою єдиної кандидатської дисертації, захищеної у спецраді Д 64.807.01, яка присвячена комплексному культурологічному аналізу фотомистецтва в українській культурі останньої третини XX ст. на матеріалі продукції харківських фотографів. Вибір матеріалу дослідження значною мірою зумовлений тим, що саме Харків на той час був центром авангардного фотомистецтва в Україні (Павлова, 2007). Примітно, що це єдина дисертація за означеною тематикою за всі 25 років діяльності спецради Д 64.807.01, а не лише за період 1994–2007 рр.

Протягом 2003–2007 рр. такі науковці, як М.В. Александрова, Ю.О. Азарова, Е.В. Германова де Діас, В.Г. Лєвіна, В.Б. Селевко, О.В. Бурлука, В.Б. Жадан, Т.М. Філіппова, В.В. Гавриленко, захистили свої дисертації за спеціальністю 17.00.01 «Теорія та історія культури», здобувши ступінь кандидата філософських наук. Тематика їхніх досліджень вбирає в себе соціокультурні та філософські аспекти.

Деякі з робіт, окрім зазначених аспектів, інтегрують у собі також релігійну, етнологічну та/або літературознавчу проблематику.

Окремо варто відзначити захищені дисертації 1994–2007 рр. із семіотики культури О.С. Частника, А.Ю. Корнєва та С.П. Зуєва. Так, у дисертації Андрія Корнєва зроблено історико-культурну реконструкцію «історичних особистостей Богдана Хмельницького й уславлених козацьких полковників у семіотичному просторі української пісенної епіки. Виконано порівняльний аналіз і семіотичне дослідження українських народних дум та історичних пісень. Виокремлено провідні мотиви та сюжети, що відображають перетворення історичних осіб на фольклорні постаті» (Корнєв, 2005, с. 5, 16). До речі, серед усіх науковців, які захистили свої дисертації за спеціальністю 17.00.01 «Теорія та історія культури» у спецраді Д 64.807.01, А.Ю. Корнєв – єдиний, хто здобув ступінь кандидата історичних наук.

Нарешті, серед більше ніж п'ятьох десятків дисертацій, захищених у спеціалізованій вченій раді Д 64.807.01 протягом 1994–2007 рр., лише дві роботи було захищено на здобуття ступеня доктора наук за спеціальністю 17.00.01 «Теорія та історія культури». Це дисертації Іполита Васильовича Зборовця 1996 р. (про що сказано раніше) і Олександра Всеволодовича Шила 1998 р. (Євсеєнко та ін., 2020, с. 91).

13 грудня 2006 р. офіційно ухвалено культурологію у статусі окремої галузі науки. Відтоді тематика захищених дисертацій у спецраді Д 64.807.01 некардинально відрізняється від тем попереднього часу. У матеріалі покажчика про захищені дисертації у спецрадах ХДАК наочно продемонстровано, що протягом 2008–2019 рр. так само переважали роботи напівмистецтвознавчої специфіки. Варто нагадати, що в цей час науковці у спецраді Д 64.807.01 захищали свої дослідження за спеціальностями 26.00.01 «Теорія та історія культури» або 26.00.04 «Українська культура» у галузі мистецтвознавства або в галузі культурології.

Варто підкреслити, що саме ця вчена рада в Україні була єдиною уповноваженою спецрадою із захисту дисертаційних праць зі спеціальності 26.00.04 «Українська культура» (Євсеєнко та ін., 2020, с. 11, 12).

Культурологічні аспекти розвитку та функціонування професійної музики висвітлюються в кандидатських дисертаціях 2008–2019 рр. В.Г. Бойка, О.В. Цехмістро, А.Ю. Рум'янцевої, Я.М. Котенко, А.М. Прокоф'євої, С.Б. Манько. Взаємодія між народною і професійною музикою та їхнє культурологічне значення досліджуються в дисертаціях В.Ю. Мішалова та Г.М. Бреславець.

Актуальні питання театрального мистецтва в загальнокультурному світовому масштабі у своїх дисертаційних працях досліджують Г.В. Курінна, О.В. Наконечна, Т.І. Уварова, Т.С. Овчаренко, В.С. Романюк, Ю.В. Сагіна, Л.М. Колчанова, О.А. Апчел, Лі Чженьсін. Значення театрального мистецтва в культурі України у своїх дисертаціях осмислюють О.І. Галонська, А.А. Білик, С.А. Думасенко, Р.Г. Набоков, С.М. Шумакова, В.Д. Мізяк, О.Ю. Лачко.

У дисертаційних дослідженнях деяких згаданих авторів інтегруються одночасно культурологічні, театральні та музикознавчі або мовознавчі аспекти (С.Б. Манько, Т.І. Уварова й інші). Наприклад, у дисертації Тетяни Уварової 2008 р. «розглянуто еволюцію культурологічної думки про монолог, поставлена проблема функціонування монологу в культурі, виявлена різнорідність монологічного мовлення. <…> Здійснений порівняльний аналіз особливостей монологу в театрі та на естраді» (Уварова, 2008, с. 11).

Подібно до праці Тетяни Уварової, дисертація Андрія Бурлуцького 2012 р. змістово перебуває на перехресті культурології, мовознавства та мистецтвознавства. Його робота присвячена соціокультурним парадигмам розвитку сценічного мовлення в Україні, де вперше «систематизовано основні етапи генези українського сценічного мовлення відповідно до історії художньої культури України», «проаналізовані особливості сценічного мовлення багатьох українських митців» та інше (Бурлуцький, 2012, с. 4, 15).

Дисертаційна праця Вікторії Данилової відрізняється від інших робіт загальним охопленням художніх практик у площині культурології. Дослідниця вперше розробила сучасну типологію так званих «спеціальних» художніх подій та їхньої організації в культурному житті суспільства. Окрім того, у її роботі вперше «проаналізовано аспекти зближення <…> культури повсякденності та художньої культури й виникнення на цьому перетині явища «спеціальної

художньої події»», «виявлено особливості «спеціальних художніх подій» як інструментів впливу на суспільну й індивідуальну свідомість. Обґрунтована роль «спеціальних художніх подій» у процесах створення та трансляції сучасної культури» (Данилова, 2019, с. 14).

Особливості хореографічно-професійного мистецтва в загальнокультурному контексті вивчаються в захищених дисертаціях таких науковців, як О.М. Шабаліна, Н.Л. Кабачок, Н.О. Чілікіна, Є.В. Янина-Ледовська, К.В. Бортник, Н.М. Семенова.

У декількох кандидатських дисертаціях 2008–2019 рр. висвітлюється фольклорна етнокультурологічна тематика. Зокрема, одна дисертація Марії Федущак присвячена вивченню українського народного флористичного (квіткового) мистецтва у площині культурології (Федущак, 2008). Дисертаційна праця Ольги Ситник присвячена аналізу соціокультурної сутності ляльки як символічного двійника людини у фольклорній традиції (Ситник, 2009). Розвиток народної хореографії в соціокультурному просторі Слобідської України простежується в дисертаційній роботі Ірини Мостової (Мостова, 2019). «Комплексне культурологічне дослідження народних текстильних промислів на Слобожанщині протягом другої половини XIX – початку XX ст.» зроблено в дисертації Надії Прилипченко. Авторка вивчає «загальноукраїнські та локальні особливості участі слобожан у традиційному килимарстві й коцарстві», аналізує культуру виробництва в галузі сукнарства, килимарства, вишивки тощо (Прилипченко, 2014, с. 17).

Серед захищених кандидатських культурологічних дисертацій мистецтвознавчої тематики за період 2008–2019 рр. лише дві написано про значення художньої літератури в людській культурі: одна дисертація Ганни Романенко – «Художньо-літературні об'єднання в Україні як соціокультурний феномен» 2009 р., друга дисертація Катерини Насонової – «Феномен авторства в західноєвропейській художній культурі XX ст.» 2010 р. (Романенко, 2008; Насонова, 2010). На основі дисертаційних матеріалів Ганни Романенко видано книгу «Еволюція художніх і літературних об'єднань України: історико-культурологічний вимір» (Романенко, Шейко, 2008).

Із 89 дисертацій 2008–2019 рр. і загалом серед усіх 140 захищених дисертацій у спецраді Д 64.807.01 за 1994–2019 рр. автором єдиної дисертації з теми розвитку телебачення в культурі незалежної України є Євген Володимирович Субота, який у 2010 р. здобув ступінь кандидата культурології. Так само лише одна дисертація іноземця Лі Ханя у 2019 р. захищена за кінематографічною проблематикою за спеціальністю 26.00.01 «Теорія та історія культури» (Євсеєнко та ін., 2020, с. 73, 88).

Хоча більшість дисертацій 2008–2019 рр. характеризується культурологічно-мистецтвознавчою трансдисциплінарністю, проте значна кількість захищених у цей час дисертацій присвячена теорії, історії та пізнавальній методології людської культури в її цілісному масштабі.

Так, структурно-семіотичне осмислення образу трикстера в культурі суспільства постклассичної доби проведено в дисертації Руслана Кулешова (Євсеєнко та ін., 2020, с. 67). У дисертації Анжеліки Савченко історія культури розглядається як еволюційний процес. Акцент зроблено на енергоінформаційному компоненті еволюціонізму, який постає теоретичною моделлю культурно-історичного розвитку суспільства (Савченко, 2014). Актуальним проблемам філософії культури свої дисертації присвятили В.С. Мірошниченко, В.Г. Соколов, Н.Є. Шолухо, Чу Фенлей. Комплекс різних філософських, соціологічних та інших теоретичних питань щодо культури у своїх роботах досліджують Н.І. Кива та Б.Ю. Соколова. Дисертація Юрія Брагіна про культурологічну методологію є першим в Україні крупним дослідженням, де показано що «методологія науки про культуру формується під впливом культури наукового дослідження» і «визначається контекстом сучасного їй етапу розвитку науки» (Брагін, 2015, с. 4). У дисертації «проведено порівняльний аналіз методів формування предмета дослідження в науках про дух та інтерпретативній антропології», «простежено провідну роль герменевтичного методу як способу формування предмета і як методу дослідження» (Брагін, 2015, с. 16).

Окрім згаданих раніше мистецтвознавчо-етнокультурологічних праць означеного періоду, є ще деяка кількість захищених кандидатських дисертацій за іншими спрямуваннями етнокультурологічної сфери. Серед них робота Ніни Кучеревської про культуру боспорських греків. У роботі Галини Ковальової

досліджується проблема етнокультурної національної ідентичності суспільства в Україні доби незалежності. Ельвіра Веліулаєва у своїй дисертації досліджує значення народних традицій для культурної ідентифікації кримських татар. Вікторія Бугайова у своїй роботі осмислює специфіку обрядовості й театралізації весілля в культурі українського народу (Євсеєнко та ін., 2020, с. 67, 71, 78, 79). У дисертаційній праці Ольги Наумкіної вперше виявлено механізми «відтворення етнічних мотивів у сучасній українській культурі в контексті творчості дизайнерів одягу», «доведено велике значення фактора модності для поширення етнічних мотивів <…> та виконання ним не тільки естетичних, але й націєутворювальних та ідентифікаційних функцій» (Наумкіна, 2015, с. 5). Тематично наближеною до дисертації Віктора Сидоренка 2005 р. є робота 2016 р. Юлії Марційчук, де вивчається візуальна культура незалежної України з акцентом на репродукцію культурних сенсів історичного минулого та на образно-символічне моделювання змістів етнонаціональної ідентифікації.

Серед кандидатських дисертацій 2008–2019 рр., які розглядаються в покажчику, є декілька таких, що присвячені дослідженню міфології як феномену культури. Авторами цих дисертацій є К.О. Білик, Д.О. Король, Г.В. Старкова, Н.А. Понікаровська. Праці таких науковців, як М.О. Яріко, Л.С. Гоц, М.О. Чумаченко, С.І. Чуйко, С.О. Скорупо, присвячені культурологічному аналізу релігії, яка, у свою чергу, часто розглядається у зв'язку з міфологією.

Лише дві авторки, Оксана Кулакова й Ольга Хом'якова, у своїх дисертаціях осмислюють значення мови в культурному житті людського суспільства (Кулакова, 2011; Хом'якова, 2015).

Якщо впродовж 1994–2007 рр. у спеціалізованій вченій раді Д 64.807.01 було захищено всього дві культурологічні дисертації на здобуття ступеня доктора наук, то в період 2008–2019 рр. кількість таких дисертацій значно зросла. Водночас примітно, що у своїх докторських дослідженнях, як і в кандидатських, серед багатьох питань розвитку людської культури науковці здебільшого приділяли увагу питанням мистецтва, а не політики чи філософії тощо.

Проблеми розвитку професійного музичного мистецтва в історії культури досліджують у своїх докторських дисертаціях Ю.І. Лошков, В.М. Откидач, О.І. Козак, Н.О. Рябуха, В.М. Щепакін, І.Ю. Коновалова. Окремі види декоративно-прикладного мистецтва в етнокультурологічній парадигмі вивчаються в дисертаційних працях Світлани Рибалко й Анатолія Щербаня (Рибалко, 2013; Щербань, 2018). Одна докторська дисертація Олександра Чепалова присвячена жанрово-стильовим метаморфозам хореографічного театру в контексті західноєвропейської культури XX ст. (Чепалов, 2008). Ольга Кирилова є авторкою єдиної докторської дисертації 2008–2019 рр., де вперше розглянуто танатологію декадентського кінематографу «як структуровану цілісність, що виникла в культурі декадансу <…>, поширюється на сучасність <…>, є формою культурологічної рефлексії» (Кирилова, 2018, с. 24). В одній докторській дисертації Зої Алфьорової проведено дослідження процесу становлення та функціонування різних видів візуального мистецтва у світовій культурі кінця XX – початку XXI ст. (Алфьорова, 2008). Нарешті, єдиним докторським дослідженням, в якому сучасне мистецтво в його цілісності осмислюється в ракурсі його культурно-комунікативного значення, є дисертаційна праця 2011 р. Олени Оленіної.

На культурологічно-релігієзнавчу тематику свої докторські дисертації захистили В.В. Малина, П.Е. Герчанівська, О.О. Смоліна, Ю.В. Воскобойнікова, а також А.Т. Щедрін, про якого більш детально вже сказано вище (Євсеєнко та ін., 2020, с. 94–99).

Серед докторських культурологічних дисертацій 2008–2019 рр. ще є декілька таких робіт, які мають різну проблемно-тематичну спрямованість і не підпадають під якусь загальну тематичну категорію разом з іншими докторськими дисертаціями. До них, зокрема, належить уже розглянута раніше праця Костянтина Кислюка про особливості та значення історіософії в культурному житті українського народу. До таких праць також належить дисертація Антоніни Кікоть, де виконано аналіз «українського традиційного костюма й сучасного костюма в Україні в контексті гендерної теорії та практики» (Кікоть, 2010, с. 22). Дослідниця вперше в культурології вивчає костюм «як повідомлення мовою візуальних знаків і як «культурне тіло» людини, за допомогою якого кожна культура творить свою індивідуальність» (Кікоть,

2010, с. 22). Докторська дисертація Любові Божко присвячена дослідженню історії туризму в умовах глобалізації української та світової культури, з акцентом на культурогенеруючу та культурно-комунікативну функцію туристичних практик (Божко, 2018). Єдиною серед захищених дисертацій у спецраді Д 64.807.01 упродовж 1994–2019 рр., де предметом уваги виступає культурна політика незалежної України, є докторська дисертація Олександра Кравченка. Це дослідження стало основою його наукової монографічної публікації «Культурна політика України в парадигмах сучасності: теоретико-методологічні аспекти культурологічної інтерпретації» (Кравченко, 2011; Кравченко, 2012).

Отже, із числа захищених 89 дисертацій 2008–2019 рр. у вченій спецраді Д 64.807.01 на здобуття ступеня кандидата наук виконано 68 дисертацій, а на здобуття ступеня доктора наук – 21. Тематично, як уже зазначено раніше, 2 роботи віднесено до спеціальності 26.00.05 «Музеєзнавство. Пам'яткознавство», 30 – до спеціальності 26.00.04 «Українська культура», 57 – до спеціальності 26.00.01 «Теорія та історія культури».

Варто уточнити, що на відміну від покажчика захищених дисертацій у спецрадах ХДАК, де роботи систематизовані за алфавітним і за хронологічним критерієм, ми у своєму дослідженні упорядкували всі 140 культурологічних дисертацій на основі того, яку вони мають змістово-тематичну спрямованість, оскільки саме з огляду на це можна зрозуміти їхню наукову ідейно-інтелектуальну значимість для підвищення культурно-освітнього рівня сучасного українського суспільства, для вдосконалення сприйняття людьми навколишньої складної глобальної реальності.

Висновки. У процесі дослідження неодноразово було зауважено, що серед захищених дисертацій у вченій спецраді Д 64.807.01 за кількістю найбільше саме мистецтвознавчо-культурологічних праць. Передусім це об'єктивно залежало від формальної приналежності культурологічних спеціальностей до галузі мистецтвознавства впродовж всіх 25 років. У свою чергу це спричинило те, що серед усіх фахівців, які захищали свої дисертації, більше за все було саме мистецтвознавців, а не істориків, культурологів, політологів та інших. Не заперечуючи цих об'єктивних чинників, варто констатувати наявний тематично-кількісний дисбаланс захищених дисертацій. Парадоксальним чином виходить, що за культурологічними спеціальностями досить багато дослідницької уваги приділено питанням мистецтва, а не багатьом іншим не менш важливим, складним і дискусійним питанням розвитку людської культури. Ціла низка культурологічних проблем філологічного, екологічного, політичного, національного, науково-освітнього характеру залишилась малодослідженою або ж зовсім проігнорованою. Спадає на думку, що брак обговорення на вищому науковому рівні означеної низки проблем, зі свого боку, деякою мірою посилив ту глобальну культурно-політичну кризу, в якій зараз перебуває українське суспільство й Україна як незалежна держава.

Якщо за 25 років у спецраді Д 64.807.01 зі 140 праць мистецтвознавчої тематики захищено 85 культурологічних дисертацій, то політологічної, по суті, лише 1 (О.В. Кравченко), мовознавчої – лише 2 (О.М. Кулакова, О. В. Хом'якова), проблемі національно-культурної ідентичності українців присвячено так само лише 2 (В.Г. Лєвіна, Г.П. Ковальова). З теми екологічних або, наприклад, економічних проблем розвитку культури не було захищено жодної дисертації.

У будь-якому разі варто визнати той факт, що кожна зі 140 дисертацій є неповторною, унікальною, оскільки кожна з них має свою актуальність, практичність та новизну наукового дослідження. Усі автори й авторки дисертацій є, у деякому сенсі, першовідкривачами та новаторами – через свої роботи вони «дають» суспільству нове корисне науково-раціональне знання, виявляють раніше невідому істину. У змісті кожної дисертації обраний предмет дослідницької уваги (весілля, телебачення, кераміка, філософська література тощо) набуває значення феномену культури, який осмислюється за допомогою пізнавального інструментарію наукової культурології. На цій підставі розглянуті в дослідженні дисертаційні праці ідентифікуються саме як культурологічні, а не як філологічні або соціологічні тощо.

Кожна зі згаданих захищених дисертацій являє собою кваліфікаційно-науковий продукт, де втілено результат довготривалого ретельного

зосередженого дослідження окремої проблеми соціокультурного значення. Безумовно, результати дослідження розраховані на подальше ознайомлення з маловідомими латентними явищами та на практичне вирішення кризових процесів людського життя. Водночас дисертації «відіграють особливу роль у розвитку науки, підготовці кадрів вищої кваліфікації, фіксують процес і результат наукової діяльності» (Євсеєнко та ін., 2020, с. 6). З огляду на якість дисертаційного матеріалу можна зрозуміти, наскільки добре дослідник орієнтується в обраній темі, як володіє тематично-культурологічним лексиконом і науковою методологією, наскільки логічно та конструктивно дослідник передає ідейну сутність. Успішно виконані та захищені дисертаційні проєкти мотивують до проведення наступних культурологічних наукових розвідок, а також активізують літературно-видавничу практику, оскільки їхній матеріал використовується для статей, монографій та інших публікацій.

Список використаних джерел:

Александрова М. В. (2003). Культура та цивілізація: становлення проблематики в українській філософській думці (кінець XIX – початок XX ст.). Харків : ХДАК. 197 с.

Алфьорова З. І. (2008). Візуальне мистецтво кінця XX – початку XXI ст. Харків : ХДАК. 501 с.

Апчел О. А. (2014). Документальний театр у контексті сучасної культури. Харків : ХДАК. 273 с.

Бескорса В. М. (2005). Трансформація бароко в художній культурі України XVII–XVIII ст. Харків : ХДАК. 244 с.

Білик А. А. (2009). Театральна критика Одеси в контексті міської видовищної культури (друга половина XIX – друге десятиріччя XX ст.). Одеса : ОНПУ. 205 с.

Божко Л. Д. (2018). Туризм у контексті глобалізаційних процесів: історико-культурологічний аспект. Харків : ХДАК. 558 с.

Брагін Ю. А. (2015). Формування предмета дослідження в концепціях В. Дільтея і К. Гірца : культурологічний аспект. Харків : ХДАК. 18 с.

Бурлуцький А. В. (2012). Генеза українського сценічного мовлення в соціокультурному контексті. Харків : ХДАК. 16 с.

Германова де Діас Е. В. (2004). Християнська традиція в ситуації постмодерну. Харків : ХДАК. 232 с.

Герчанівська П. Е. (2012). Культурологічно-релігієзнавчі виміри української народної культури. Харків : ХДАК. 400 с.

Данилова В. Є. (2019). «Спеціальна художня подія»: види, функції, режисура (кінець XX – початок XXI ст.). Харків : ХДАК. 16 с.

Думасенко С. А. (2009). Театри малих форм у контексті культурного розвитку Одеси у першій чверті XX ст. Одеса : ОНПУ. 174 с.

Євсеєнко С. В., Кушнаренко Н. М., Левченко О. М., Хижна О. С. (2020). Дисертації, захищені в спеціалізованих вчених радах Харківської державної академії культури. Харків : ХДАК. 146 с.

Кива Н. І. (2010). Концепція образу Абі Варбурга в контексті культурологічних досліджень кінця XX – початку XXI ст. Київ : Нац. ун-т «Києво-Могилян. акад.». 203 с.

Кирилова О. О. (2018). Танатологія декадентського кінематографа. Харків : ХДАК. 25 с.

Кислюк К. В. (2009). Українська історіософія як феномен культурної пам'яті. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора культурології. Харків : ХДАК. 34 с.

Кислюк К. В. (2008). Історіософія в українській культурі: від концепту до концепції. Харків : ХДАК. 288 с.

Кікоть А. А. (2010). Костюм в українській культурі: гендерні репрезентації. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора культурології. Харків : ХДАК. 24 с.

Ковальова Г. П. (2010). Національна ідентичність та її формування в незалежній Україні в умовах глобалізації : культурологічні аспекти. Харків : ХДАК. 205 с.

Коновалова І. Ю. (2019). Феномен композитора в європейській музичній культурі XX ст.: особистісні та діяльнісні аспекти. Харків : ХДАК. 540 с.

Корнєв А. Ю. (2005). Постаті народних ватажків доби Хмельниччини у семіотичному просторі української пісенної епіки. Харків : ХДАК. 18 с.

Кравченко О. В. (2012). Культурна політика України: культурологічні аспекти концептуалізації та репрезентації. Харків : ХДАК. 38 с.

Кравченко О. В. (2011). Культурна політика України в парадигмах сучасності: теоретико-методологічні аспекти культурологічної інтерпретації. Харків : ХДАК. 288 с.

Кулакова О. М. (2011). Функція мови як засобу комунікації: культурологічний аспект. Харків : Нац. фармацевт ун-т. 193 с.

Лачко О. Ю. (2019). Рецепція постмодернізму в сучасній театральній культурі України. Харків : ХДАК. 191 с.

Лєвіна В. Г. (2004). Філософія української національної ідеї та її трансформація у творчій спадщині М. Хвильового (середина XIX – 30-ті рр. XX ст.). Харків : ХДАК. 199 с.

Марційчук Ю. І. (2016). Процеси візуалізації в культурі незалежної України. Харків : ХДАК. 187 с.

Міхно В. М. (2007). Феномен П.Н. Толстякова в контексті української музичної культури XX ст. Харків : ХДАК. 19 с.

Мостова І. С. (2019). Художньо-мистецькі аспекти ідентифікації народних танців Слобожанщини в контексті соціокультурного розвитку регіону. Харків : ХДАК. 212 с.

Набоков Р. Г. (2014). Масові форми театрального мистецтва у святково-сміховій культурі України. Харків : ХДАК. 241 с.

Насонова К. Ю. (2010). Феномен авторства в західноєвропейській художній культурі XX ст. Харків : ХДАК. 193 с.

Наумкіна О. С. (2015). Етнічні мотиви в сучасних дизайнерських практиках українських модельєрів: культурологічні аспекти. Харків : ХДАК. 19 с.

Оленіна О. Ю. (2011). Рольова специфіка мистецтва у сучасному культурно-комунікативному просторі. Київ : Нац. муз. м. України. 395 с.

Откидач В. М. (2008). Рок-музика як соціокультурне явище. Харків : ХДАК. 393 с.

Павлова Т. В. (2007). Фотомистецтво в художній культурі Харкова останньої третини XX ст. (на матеріалі пейзажного жанру). Харків : ХДАДМ. 219 с.

Прилипченко Н. С. (2014). Еволюція художніх текстильних промислів Слобожанщини в контексті української культури другої половини XIX – початку XX ст. Харків : ХДАК. 19 с.

Рибалко С. Б. (2001). Культурно-естетичні універсалії класичної Японії та їх відбиття в образотворчому мистецтві доби Токугава (живопис, графіка). Харків : Харків. худож.-пром. м.-т. 207 с.

Рибалко С. Б. (2013). Традиційне вбрання як репрезентативна модель японської культури. Харків : ХДАК. 405 с.

Романенко Г. О. (2008). Художньо-літературні об'єднання в Україні як соціокультурний феномен. Харків : ХДАК. 257 с.

Романенко Г. О., Шейко В. М. (2008). Еволюція художніх і літературних об'єднань України: історико-культурологічний вимір. Київ : Акад. мистецтв України, І-нт культурології. 207 с.

Рябуха Н. О. (2004). Мініатюра як феномен музичної культури (на матеріалі фортепіанних творів українських композиторів кінця XIX–XX ст.). Харків : ХДАК. 201 с.

Сабадаш Ю. С. та ін. (2022). Сучасна культурологія: постмодернізм у логіці розвитку української гуманістики. Київ : Ліра-К. 432 с.

Савченко А. А. (2014). Культурологічні виміри енергоінформаційної складової еволюціонізму. Харків : ХДАК. 294 с.

Сагіна Ю. В. (2009). Культурологічні аспекти взаємовідносин сучасного театру та глядача : на матеріалі одеських театрів. Одеса : ОНУ ім. І.І. Мечникова. 196 с.

Сидоренко В. Д. (2004). Культурологічні аспекти художньо-стильової еволюції візуального мистецтва України (XX – початок XXI ст.). Харків : ХДАК. 169 с.

Ситник О. Г. (2009). Лялька як символічний двійник людини: соціокультурні виміри. Харків : ХДАК. 198 с.

Смоліна О. О. (2015). Поетика культури православного чернецтва. Харків : ХДАК. 37 с.

Субота Є. В. (2010). Становлення та розвиток недержавного телебачення Харківщини в умовах незалежності України: соціокультурні аспекти. Харків : ХДАК. 189 с.

Уварова Т. І. (2008). Функціонування монологу в українській культурі XX ст. (у театрі та на естраді). Харків : ХДАК. 12 с.

Федущак М. Л. (2008). Українські народні флористичні композиції (квітчання): історія, функції, типологія, художні особливості. Київ : Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського. 267 с.

Хом'якова О. В. (2015). Культурологічні аспекти формування мовно-культурних компетенцій студентів вищих навчальних технічних закладів України. Харків : ХДАК. 273 с.

Циганко О. П. (2003). Художньо-виставкова діяльність у Харкові (1917–1934 рр.). Харків : ХДАК. 214 с.

Чепалов О. І. (2008). Жанрово-стильова модифікація вистав західноєвропейського хореографічного театру XX ст. Київ : Нац. муз. акад. України. 411 с.

Шейко В. М. та ін. (2019). Харківська державна академія культури. До 90-річчя з дня заснування : колективна монографія. Харків : ХДАК. 254 с.

Щедрін А. Т. (2008). Культурологічно-релігієзнавчі виміри «вторинної» міфотворчості. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора культурології. Харків : ХДАК. 27 с.

Щепакін В. М. (2001). Чеські музиканти в музичній культурі України кінця XIII – початку XX ст. Харків : ХДАК. 267 с.

Щербань А. Л. (2018). Орнаментаційні трансформації кераміки в традиційній культурі населення Лівобережної України (атрибутика, технологія, морфологія, семантика). Харків : ХДАК. 435 с.

Щербіна І. В. (2001). Українське весілля як етнокультурний феномен (на матеріалі слобожанської обрядово-пісенної традиції). Харків : ХДАК. 362 с.

References:

Aleksandrova, M. V. (2003). Kultura ta tsyvilizatsiia: stanovlennia problematyky v ukrainskii filosofskii dumtsi (kinets XIX – pochatok XX st.) [Culture and civilization: the formation of the problem in Ukrainian philosophical thought (late 19th – early 20th centuries)]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Alforova, Z. I. (2008). Vizualne mystetstvo kintsia XX – pochatku XXI st. [Visual art of the late 20th – early 21st centuries]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Apchel, O. A. (2014). Dokumentalnyi teatr u konteksti suchasnoi kultury [Documentary theater in the context of contemporary culture]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Beskorsa, V. M. (2005). Transformatsiia baroko v khudozhnii kulturi Ukrainy XVII–XVIII st. [Transformation of Baroque in the artistic culture of Ukraine in the 17th–18th centuries]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Bilyk, A. A. (2009). Teatralna krytyka Odesy v konteksti miskoi vydovyshchnoi kultury (druha polovyna XIX – druhe desiatyrichchia XX st.) [Theater criticism of Odessa in the context of urban spectacular culture (second half of the 19th century – second decade of the 20th century)]. Odesa : ONPU [in Ukrainian].

Bozhko, L. D. (2018). Turyzm u konteksti hlobalizatsiinykh protsesiv: istoryko-kulturolohichnyi aspekt [Tourism in the context of globalization processes : historical and cultural aspect]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Brahin, Yu. A. (2015). Formuvannia predmeta doslidzhennia v kontseptsiiakh V. Dilteia i K. Hirtsa: kulturolohichnyi aspekt [Formation of the subject of research in the concepts of W. Dilthey and K. Hierz: a cultural aspect]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Burlutskyi, A. V. (2012). Geneza ukrainskoho stsenichnoho movlennia v sotsiokulturnomu konteksti [The Genesis of Ukrainian Stage Speech in a Sociocultural Context]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Hermanova de Dias, E. V. (2004). Khrystyianska tradytsiia v sytuatsii postmodernu [Christian tradition in a postmodern situation]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Herchanivska, P. E. (2012). Kulturolohichno-relihiieznavchi vymiry ukrainskoi narodnoi kultury [Cultural and religious dimensions of Ukrainian folk culture]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Danylova, V. Ye. (2019). “Spetsialna khudozhnia podia”: vydy, funktsii, rezhysura (kinets XX – pochatok XXI st.) [“Special artistic event”: types, functions, direction (20th – 21st centuries)]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Dumasenko, S. A. (2009). Teatry malykh form u konteksti kulturnoho rozvytku Odesy u pershii chverti XX stolittia [Small-scale theaters in the context of the cultural development of Odessa in the first quarter of the 20th century]. Odesa : ONPU [in Ukrainian].

Yevseienko, S. V., Kushnarenko, N. M., Levchenko, O. M., Khyzhna, O. S. (2020). Dysertatsii, zakhyshcheni v spetsializovanykh vchenykh radakh Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury [Theses defended in specialized academic councils of the Kharkiv State Academy of Culture]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Kyva, N. I. (2010). Kontseptsiia obrazu Abi Varburha v konteksti kulturolohichnykh doslidzhen kintsia XX – pochatku XXI st. [The concept of the image of Abi Warburg in the context of cultural studies of the late 20th and early 21st centuries]. Kyiv : Nats. un-t “Kyievo-Mohylian. akad.” [in Ukrainian].

Kyrylova, O. O. (2018). *Tanatolohiia dekadentskoho kinematohrafa [Thanatology of decadent cinema]*. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Kysliuk, K. V. (2009). Ukrainska istoriosofiia yak fenomen kulturnoi pamiati. Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovoho stupenia doktora kulturolohii [Ukrainian historiosophy as a phenomenon of cultural memory. Abstract of the dissertation for the degree of Doctor of Cultural Studies]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Kysliuk, K. V. (2008). Istoriosofiia v ukrainskii kulturi: vid kontseptu do kontseptsii [Historiosophy in Ukrainian culture: from concept to concept]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Kikot, A. A. (2010). Kostium v ukrainskii kulturi: henderni reprezentatsii. Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovoho stupenia doktora kulturolohii [Costume in Ukrainian culture: gender representations. Abstract of the dissertation for the degree of Doctor of Cultural Studies]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Kovalova, H. P. (2010). Natsionalna identychnist ta yii formuvannia v nezalezhnii Ukraini v umovakh hlobalizatsii: kulturolohichni aspekty [National identity and its formation in independent Ukraine in the context of globalization: cultural aspects]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Konovalova, I. Yu. (2019). Fenomen kompozytora v yevropeiskii muzychnii kulturi XX st.: osobystisni ta diialnisni aspekty [The phenomenon of the composer in European musical culture of the 20th century: personal and activity aspects]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Korniev, A. Yu. (2005). Postati narodnykh vatazhkiv doby Khmelnychchyny u semiotychnomu prostori ukrainskoi pisennoi epiky [Figures of folk leaders of the Khmelnytskyi period in the semiotic space of Ukrainian song epic]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Kravchenko, O. V. (2012). Kulturna polityka Ukrainy: kulturolohichni aspekty kontseptualizatsii ta reprezentatsii. Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovoho stupenia doktora kulturolohii [Cultural Policy of Ukraine: Culturological Aspects of Conceptualization and Representation. Abstract of the Dissertation for the Degree of Doctor of Cultural Studies]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Kravchenko, O. V. (2011). Kulturna polityka Ukrainy v paradyhmakh suchasnosti: teoretyko-metodolohichni aspekty kulturolohichnoi interpretatsii [Cultural policy of Ukraine in the paradigms of modernity: theoretical and methodological aspects of cultural interpretation]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Kulakova, O. M. (2011). Funktsiia movy yak zasobu komunikatsii: kulturolohichnyi aspekt [The function of language as a means of communication: a cultural aspect]. Kharkiv : Nats. farmatsevt un-t [in Ukrainian].

Lachko, O. Yu. (2019). Retseptsiia postmodernizmu v suchasnii teatralnii kulturi Ukrainy [Reception of postmodernism in modern theatrical culture of Ukraine]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Lievina, V. H. (2004). Filosofiia ukrainskoi natsionalnoi idei ta yii transformatsiia u tvorchii spadshchyni M. Khvylovoho (seredyna XIX – 30-ti rr. XX st.) [Philosophy of the Ukrainian national idea and its transformation in the creative heritage of M. Khvylovy (mid-19th – 1930s of the 20th century)]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Martsiichuk, Yu. I. (2016). Protsesy vizualizatsii v kulturi nezalezhnoi Ukrainy [Visualization processes in the culture of independent Ukraine]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Mikhno, V. M. (2007). Fenomen P. N. Tolstiakova v konteksti ukrainskoi muzychnoi kultury XX st. [P.N. Tolstyakov in the context of Ukrainian musical culture of the 20th century]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Mostova, I. S. (2019). Khudozhno-mystetski aspekty identyfikatsii narodnykh tantsiv Slobozhanshchyny v konteksti sotsiokulturnoho rozvytku rehionu [Artistic aspects of identifying folk dances of Slobozhanshchyna in the context of the socio-cultural development of the region]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Nabokov, R. H. (2014). Masovi formy teatralnoho mystetstva u sviatkovo-smikhovii kulturi Ukrainy [Mass forms of theatrical art in the festive and humorous culture of Ukraine]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Nasonova, K. Yu. (2010). Fenomen avtorstva v zakhidnoievropeiskii khudozhnii kulturi XX st. [The phenomenon of authorship in Western European artistic culture of the 20th century]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Naumkina, O. S. (2015). Etnichni motyvy v suchasnykh dyzainerskykh praktykakh ukrainskykh modelieriv: kulturolohichni aspekty [Ethnic motifs in modern design practices of Ukrainian fashion designers: cultural aspects]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Olenina, O. Yu. (2011). Rolova spetsyfika mystetstva u suchasnomu kulturno-komunikatyvnomu prostori [The role specificity of art in the modern cultural and communicative space]. Kyiv : Nats. muz. academy [in Ukrainian].

Otkydach, V. M. (2008). Rok-muzyka yak sotsiokulturne yavyshche [Rock music as a sociocultural phenomenon]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Pavlova, T. V. (2007). Fotomystetstvo v khudozhnii kulturi Kharkova ostannoi tretyny XX st. (na materiali peizazhnoho zhanru) [Photographic art in the artistic culture of Kharkiv in the last third of the 20th century (based on the material of the landscape genre)]. Kharkiv : KhDADM [in Ukrainian].

Prylypchenko, N. S. (2014). Evoliutsiia khudozhnikh tekstylnykh promysliv Slobozhanshchyny v konteksti ukrainskoi kultury druhoi polovyny XIX – pochatku XX st. [The evolution of artistic textile crafts of Slobozhanshchyna in the context of Ukrainian culture of the second half of the 19th – early 20th centuries]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Rybalko, S. B. (2001). Kulturno-estetychni universalii klasychnoi Yaponii ta yikh vidbyttia v obrazotvorchomu mystetstvi doby Tokuhava (zhyvopys, hrafika) [Cultural and aesthetic universals of classical Japan and their reflection in the visual arts of the Tokugawa era (painting, graphics)]. Kharkiv : Kharkiv. khudozh.-prom. in-t [in Ukrainian].

Rybalko, S. B. (2013). Tradytsiine vbrannia yak reprezentatyvna model yaponskoi kultury [Traditional clothing as a representative model of Japanese culture]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Romanenko, H. O. (2008). Khudozhno-literaturni obiednannia v Ukraini yak sotsiokulturnyi fenomen [Artistic and literary associations in Ukraine as a sociocultural phenomenon]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Romanenko, H., Sheiko, V. (2008). Evoliutsiia khudozhnikh i literaturnykh obiednan Ukrainy: istoryko-kulturolohichnyi vymir [The evolution of artistic and literary associations in Ukraine: a historical and cultural dimension]. Kyiv : Akad. mystetstv Ukrainy, I-nt kulturolohii [in Ukrainian].

Riabukha, N. O. (2004). Miniatiura yak fenomen muzychnoi kultury (na materiali fortepiannykh tvoriv ukrainskykh kompozytoriv kintsia XIX–XX st.) [Miniature as a phenomenon of musical culture (based on the material of piano works by Ukrainian composers of the late 19th – 20th centuries)]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Sabadash, Yu. S. ta in. (2022). Suchasna kulturolohiia: postmodernizm u lohitsi rozvytku ukrainskoi humanistyky [Modern cultural studies: postmodernism in the logic of the development of Ukrainian humanities]. Kyiv : Lira-K [in Ukrainian].

Savchenko, A. A. (2014). Kulturolohichni vymiry enerhoinformatsiinoi skladovoi evoliutsionizmu [Culturological dimensions of the energy-informational component of evolutionism]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Sahina, Yu. V. (2009). Kulturolohichni aspekty vzaiemovidnosyn suchasnoho teatru ta hliadacha: na materiali odeskykh teatriv [Culturological aspects of the relationship between modern theater and the audience: based on the material of Odessa theaters]. Odesa : ONU im. I.I. Mechnykova [in Ukrainian].

Sydorenko, V. D. (2004). Kulturolohichni aspekty khudozhno-stylovoi evoliutsii vizualnoho mystetstva Ukrainy (XX – pochatok XXI st.) [Culturological aspects of the artistic and stylistic evolution of the visual arts of Ukraine (XX – early XXI centuries)]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Sytnyk, O. H. (2009). Lialka yak symvolichnyi dviinyk liudyny: sotsiokulturni vymiry [The doll as a symbolic double of a person: sociocultural dimensions]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Smolina, O. O. (2015). Poetyka kultury pravoslavnoho chernetstva [Poetics of the culture of Orthodox monasticism]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Subota, Ye. V. (2010). Stanovlennia ta rozvytok nederzhavnoho telebachennia Kharkivshchyny v umovakh nezalezhnosti Ukrainy: sotsiokulturni aspekty [The formation and development of non-state television in the Kharkiv region in the conditions of Ukraine's independence: sociocultural aspects]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Uvarova, T. I. (2008). Funktsionuvannia monolohu v ukrainskii kulturi XX st. (v teatri ta na estradi) [The functioning of the monologue in Ukrainian culture of the 20th century (in theater)]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Fedushchak, M. L. (2008). Ukrainski narodni florystychni kompozytsii (kvitchannia): istoriia, funktsii, typolohiia, khudozhni osoblyvosti [Ukrainian folk floral compositions (flowering): history, functions, typology, artistic features]. Kyiv : Instytut mystetstvoznavstva, folklorystyky ta etnolohii [in Ukrainian].

Khomiakova, O. V. (2015). Kulturolohichni aspekty formuvannia movno-kulturnykh kompetentsii studentiv vyshchykh navchalnykh tekhnichnykh zakladiv Ukrainy [Culturological aspects of the formation of linguistic and cultural competencies of students of higher technical educational institutions of Ukraine]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Tsyhanko, O. P. (2003). Khudozhno-vystavkova diialnist u Kharkovi (1917–1934 rr.) [Artistic and exhibition activities in Kharkiv (1917–1934)]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Chepalov, O. I. (2008). Zhanrovo-stylova modyfikatsiia vystav zakhidnoievropeiskoho khoreohrafichnoho teatru XX st. [Genre and style modification of performances of Western European choreographic theater of the 20th century]. Kyiv : Nats. muz. akad. Ukrainy [in Ukrainian].

Sheiko, V. ta in. (2019). Kharkivska derzhavna akademiia kultury. Do 90-richchia z dnia zasnuvannia: kolektyvna monohrafiia [Kharkiv State Academy of Culture. To the 90th anniversary of its foundation: collective monograph]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Shchedrin, A. T. (2008). Kulturolohichno-relihiieznavchi vymiry "vtorynnoi" mifotvorchosti. Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovoho stupenia doktora kulturolohii [Cultural and religious dimensions of "secondary" myth-making. Abstract of the dissertation for the degree of Doctor of Cultural Studies]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Shchepakin, V. M. (2001). Cheski muzykanty v muzychnii kulturi Ukrainy kintsia XIII – pochatku XX st. [Czech musicians in the musical culture of Ukraine in the late 13th – early 20th centuries]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Shcherban, A. L. (2018). Ornamentatsiini transformatsii keramiky v tradytsiinii kulturi naselennia Livoberezhnoi Ukrainy (atrybutyka, tekhnolohiia, morfolohiia, semantyka) [Ornamental transformations of ceramics in the traditional culture of the population of Left-Bank Ukraine (attributes, technology, morphology, semantics)]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Shcherbina, I. V. (2001). Ukrainske vesillia yak etnokulturnyi fenomen (na materiali slobozhanskoi obriadovo-pisennoi tradytsii) [Ukrainian wedding as an ethnocultural phenomenon (based on the material of the Slobozhansky ritual and song tradition)]. Kharkiv : KhDAK [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 11.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 05.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.10.2026